

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पर्वमानाना रौहति न पर्वमानेभ्यो-
ऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रछन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सं पारय सुपर्णोऽसि
त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सं पारय सघाऽसि जगतीछन्दा अनु त्वा रभे
स्वस्ति मा सं पारयेत्याहेते (?)

वै पर्वमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु पर्वमानाना रौहति न
पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पर्वमानस्य सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र
मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजां पर्वमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पर्वमानं वि (२)

च्छिन्द्यात् तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये
त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृत्
पर्वमानमेव तथ्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते
प्रजाम्॥ (३)

पुते वि द्विचत्वारिंशच्च॥३॥

[१]

त्रीणि वाव सर्वानान्यथ तृतीयं सवनमव लुम्पन्त्यनं शु कुर्वन्त उपां शु
हुत्वोपां शुपात्रेऽं शुमवास्य तं तृतीयसवनेऽपिसृज्याभि पुंणुयाद्यदाप्याययति
तेनां शुमद्यदभिषुणोति तेनर्जीषि सर्वाण्येव तथ्सर्वानान्यं शुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्दीर्याणि
करोति द्वौ संमुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः। तयोः पश्यन्तो अति
यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाऽति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सतती वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान्।
तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते अनुहायं जार्यै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्त तदसुरा
अकुर्वन्त ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमन्वताऽग्निहोत्रं व्रतमकुर्वन्त तस्माद् द्विव्रतः स्याद्
द्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयं (५)

पशुमकुर्वन्त दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त वैश्वदेवं प्रातःसवनमकुर्वन्त वरुण-

प्रधासान्माध्यन्दिन् ५ सर्वन ५ साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकां स्तुतीयसर्वनमकुर्वत
तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगांसन्तं नान्ववायन्तं ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा अभूवन्निति
तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं विद्वान्सोमेन यजते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥३॥ [२]

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान् देवान्परिभूर्मा ५ सह ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं
गवे शं जनाय शमर्वते श ५ राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथा ५ श्रोत्रायाऽऽत्मनेऽङ्गैर्भ्य आयुषे वीर्याय
विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै
त्वा कायं त्वा यं त्वा सोमेनार्तीतुपं यं त्वा सोमेनामीमद ५ सुप्रजाः प्रजायां भूयास ५
सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वैर्भ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदा - (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवैक्षेतैष
वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
ब्रह्मवर्चसकामोऽवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो
ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयाव्य- (९)

वैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्त आयुषा-
ऽभि पवतेऽभिचरन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं
तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां ५ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गैर्भ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चचत्वारिंशच्च॥४॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः। यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते
माऽस्मिन् यज्ञ उप ह्यध्वमुप मा द्यावापृथिवी ह्येतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप
देवा उप यज्ञ उप मा होत्रा उपहवे ह्यन्तां नमोऽग्नये मखुध्रे मखस्य मा यशो-

ऽय्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखो (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवेतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न सदस्यातिमाच्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहेता वै देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यातिमाच्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पात सूर्यो मा देवो दिव्यादहंसस्पात वायुरन्तरिक्षा- (१३)

दग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं द्वारौ मा मा सन्ताप्तं नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर उन्निवत् उदुद्वतश्च गेषं पातं मा द्यावापृथिवी अद्याहुः सदो वै प्रसर्पन्तं (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धं परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयास सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥ (१५)

मखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तत्रयस्त्रिंशच्च॥५॥

[४]

भक्षेहि मा विंश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्यां सघ्यासं नृचक्षंसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं मन्द्राभिर्भूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचरणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्रणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि रुद्रवद्रणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य

सर्वनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्वणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सर्वनस्य जर्गतीछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णिषम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिर्मति (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य। यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः। पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयंजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्तै तत् ये च त्वामन्वेतत्तै पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभाग मन्दध्वं नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः (२०)

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु यैऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठो भूयास्त यैऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव। (२१)

यत्कामास्ते जुहुमस्तत्रो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयंजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसिन्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि॥ (२२)

विश्वचरुषणे त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः पितरो बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥७॥-[५]

मुहीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरृद्ध्यासमुद्य पृषतीनां ग्रहं पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोरुहदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वाऽनु वि चक्रमे भूतिर्द्वा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य

वीतस्य द्रविणमा गम्याज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निं वै दुग्धं यावती द्यावापृथिवी मंहित्वा
यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहः सहोर्जा गृह्याम्यस्तुतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य
प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः
प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यं
स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्यै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं प्राणो
वा (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्यै
पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति
शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति
प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्यै योनैः प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य
यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः
सं तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥३॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राऽऽहु तत्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्या ऋचो
मा गांत तनूपाथ्साम्नः सत्या वं अशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत
स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं
गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्र- (२६)

मस्यूर्जं मह्यं शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि
प्रजामिषम्। सा मै सत्याशीर्देवेषु भूयाद् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ बभूव
स प्र जज्ञे स वांवधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मा अधिपतीन्करोतु वयं स्याम
पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान् यजते तं यज्ञो दुहे
स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति
स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जं
मह्यं शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान्

यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (२८)

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥३॥

[७]

श्येनाय पत्वेने स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नम ऊर्जे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमः पयसे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथ्स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमस्तुम्पन्तां होत्रा मधौर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा- (२९)

ऽऽहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप तौ रराधा सं नस्ताभ्यां
 सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो अस्त्वभ्यः। चक्षुष एषां मनसश्च सन्धौ बृहस्पतये
 महि षट्सुमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्धसोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य
 विद्वान्धसमरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसूयानूहुः। यानग्रयोऽन्वतप्यन्त धिष्णिंया इयं
 तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन्
 यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट।
 यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे
 चिकिथ्सत यमाशिरा दम्पती वाममंश्नुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे
 अरपा एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्नुतामरिष्टो रायः सचतां समौकसा।
 य आसिचथ्सन्दुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमति जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकुशासो अस्य। सहजानिर्यः सुमखस्यमानं
 इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्याऽदात्। आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणं
 सर्वर्चसम्। सञ्जयन्क्षेत्राणि सहसाऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्या अधरान्धसपत्नान्। भूतमसि

भूते मां धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वं त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृ॑हान्तरिक्षे वया॑सि पृथिव्यां पार्थिवान्भुवं ध्रुवेण हविषा-
ऽव सोमं नयामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्म॑ सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं केवलीरसत्रं॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारि॑ शब्दः॥६॥ [८]

यद्वै होता॑ध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदां गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त
उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिन॑ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं
माध्यन्दिन॑ सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने वज्रमन्तर्धत्त - (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्ररी शाक्रो
वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो
यथासवनं प्रतिगरे छन्दा॑सि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं माध्यन्दिने
सवने पशू॑स्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदां गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे छन्दा॑सि सम्पादयत्यथो
तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह
माध्यन्दिन॑ सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिन॑
सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दा॑सि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं
माध्यन्दिन॑ सवनं- (३७)

मिन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य
सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्ररी शाक्राः पशवो जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव
प्रतिगरे छन्दा॑सि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवस्तृतीयसवनं पशूनेव तृतीयसवन
आत्मन्धत्ते यद्वै होता॑ध्वर्युमभ्याह्वयते आव्यमस्मिन्दधाति तद्यत्रा (३८)

ऽपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छो॑सा मोद इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप
हते यथा वा आयतां प्रतीक्षते एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायंतया

समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावञ्छो हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्व
ऋत्विजांमुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणा- (३९)

मृचः प्रणव उक्थशः५सिना॑ प्रतिगुरोऽध्वर्यूणां य एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव
भंवत्यास्यं प्रजायां वाजी जायत इयं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शः५संत्यस्या एव
तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदध्वर्युर्नैति (४०)

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शः५सन्ति तस्मादितःप्रदानं
देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः
शः५सन्ति प्रत्यङ्गिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वे
होताध्वर्युर्मभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ (४१)

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणांन्द्रियं माध्यन्दिनः५ सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ च॥७॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
विष्णवुरुक्रमेण ते सोमस्तः५ रक्षस्व (४२)

तं ते दुश्चक्षा माव ख्यन्मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे पाहि मयि
वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो
रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहि यो न
इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासन्ति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरं
पादयामि यथैन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यस्योदश च॥२॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजंकर्मभिः। यस्य त्वः५ सख्यमाविंथा प्र
होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां ज्योतीः५षि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना
त्री षधस्थां तिस्रस्तं जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि

गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हि॒नोमीन्द्रा॑विष्णू अप॑सस्पारे अस्य। जुषे॑थां य॒ज्ञं द्रवि॑णं च धत्तमरि॑ष्टैर्नः
प॒थिभिः पार॑यन्ता। उ॒भा जि॑ग्यथुर्न परां जयेथे न परां जिग्ये क॒तरश्च॑नैर्नोः। इन्द्र॑श्च
विष्णो॑ यदप॑स्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायू॑षि तव जा॒तवेद॑स्तिस्
आ॒जानी॑रुषसंस्ते अग्रे। ताभिर्दे॒वानाम॑वो यक्षि वि॒द्वानथा॑ (४५)

भव॑ यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्निस्त्रीणि॑ त्रिधा॒तून्या क्षेति॑ वि॒दथां क॒विः। स
त्री॑रैका॒दशा॑ इह। यक्ष॑च्च पिप्रय॑च्च नो विप्रो॑ दूतः परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे।
इन्द्रा॑विष्णू द॒॒हिताः शम्बर॑स्य नव॒ पुरो॑ नवतिं च॑ शजथिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः सहस्रं च
सा॒क॑ ह॒थो अ॑प्रत्यसुरस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वेन॒दमी त्वा॑ जहति पु॒त्र दे॒वाः।
अथा॑ब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि क्र॑मस्व॥ (४६)

इषाऽयं त्वा त्रयोदश च॥३॥

[११]

यो वै पर्वमानानां॒श्रीणि॑ परिभूः स्फ्यः स्व॒स्तिर्भक्षे॑हि महीनां पयो॑ऽसि देवं सवित॑र॒तत्तं श्ये॒नाय॑ यद्वे होता॑पयामृ॒होतो॑ऽसि वाक्ष॑स॒त्प्र सो
अ॒ग्न एका॑दश॥११॥

यो वै स्फ्यः स्व॒स्तिः स्व॒धायै॑ नमः प्र मुंश्च॑ तिष्ठ॑तीव प॒द्वत्वारि॑शत्॥४६॥

यो वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥३-२॥